

Nuoret

– duunissa vai MOLLissa?*

Nuorten työmarkkina-aseman määrittämiseen liittyy monia vaikeuksia, jotka johtavat hyvin usein väärinkäsityksiin. Nyt taantumassa nuorten asema on kuitenkin huononemassa nopeasti.

Ulla Hämäläinen
Erikoistutkija
Kelan tutkimusosasto
ulla.hamalainen@kela.fi

Vesa-Pekka Juutilainen
Tutkija
Kelan tutkimusosasto
vesa-pekka.juutilainen@kela.fi

Nuorisotyöttömyys palasi rytinällä otsikoihin keväällä 2009, kun finanssi-kriisi ja sitä seurannut talouden taantuma rantautui myös Suomeen. Nuorten työttömyysasteet reagoivat ensimmäisenä ja hyvin voimakkaasti taantumien alkamiseen. Tilastokeskuksen laskema kausitasoitettu työttömyysaste oli vuoden lopussa alle 25-vuotiaille jo 23,7 prosenttia. Nuorten miesten työttömyysaste kipusi peräti 25 prosenttiin (kuvio 1).

Ennen taantumien alkua nuorten alhainen työmarkkinoille osallistuminen, nuorisotyöttömyys ja muu toimeettomuus herätti keskustelua lähinnä sitä taustaa vasten, että väestön ikääntymisen aiheuttaa paineita työllisyy-

* Työ- ja elinkeinotoimistojen Internet-osoite on www.mol.fi. Sivustolta löytyy mm. avoimia työpaikkoja ja työnhakuohjeita sekä opastusta ammatinvalintaan ja koulutukseen.

asteen nostamiseen. Nyt huolta aiheuttaa suuri joukko työttömiä ja muuten ei-aktiivisia nuoria, joiden pelätään jäävän taantumun seurauksena työmarkkinoiden ulkopuolelle pitkäksi ajaksi. Keskustelu menetetyistä sukupolvesta on käynnistynyt mm. OECD:n suunnalta.

Onko synkkä ja huolien täyttämä kuvamme nuorten asemasta oikea? Nuorten työllisyyden ja työttömyyden kuvaaminen on haasteellista. Opiskelijoiden suuri määrä ja työmarkkinatilojen nopeat vaihdokset ja päällekkäisyydet kadottavat metsän puilta. Mittaamistavasta ja määritelmästä riippuen voimme saada samasta mitattavasta ilmiöstä – vaikkapa työttömyydestä – sängen monenlaisia kuvia, eikä mikään mittari ole välttämättä toista oikeampi tai virheellisempi.

Eräänä ongelmana näemme, että aikuisväestön työmarkkinoilta poimitut mittarit ovat nuoria koskiessaan ihmisten arki-intuition vastaisia ja tästä syystä johtavat ajatuksen harhapoluille ilmiön laadusta. Varsin yleinen ja esimerkiksi mediassa viime viikkoina lukemattomia kertoja toistunut väärinymmärrys on, että nuorten korkea työttömyysaste tarkoittaa sitä, että tarkastellusta ikäryhmästä riippuen jopa joka kolmas tai joka neljäs nuori olisi työtön. Tällaisia käsityksiä näkee valitettavasti myös erilaisissa virallisissa politiikka-asiakirjoissa niin kansallisesti kuin esimerkiksi EU-tasolla.

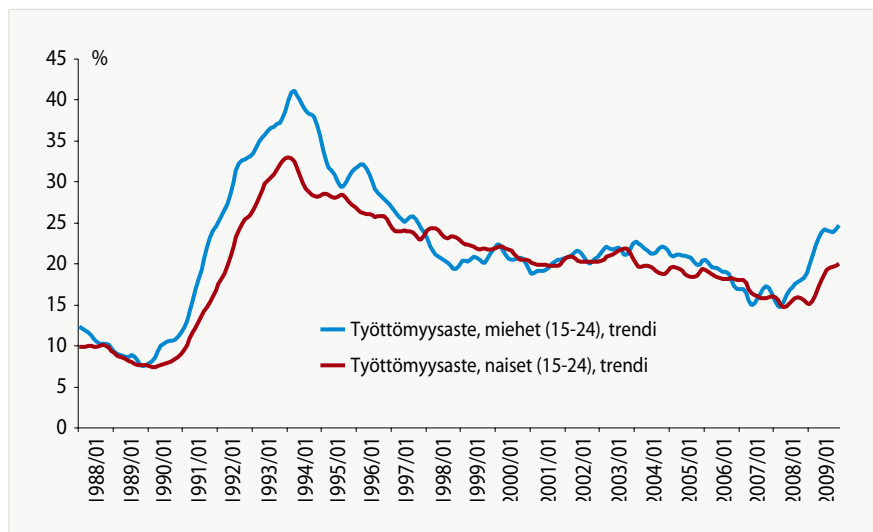
Tässä artikkelissa käydään läpi nuoriin liitettyjä, jo ennen taantumaa vallalla olleita ja ajankohtaiseen työmarkkinatilanteeseen liittyviä huolen aiheita. Tarkoitus on paikoitellen oikaista käsitystä siitä, mitä nuoret tekevät, erityisesti kun opiskelijoiden vaikutus tilastoista poistetaan. Artikkelin tarkoitus on lisäksi verrata suomalaisten nuorten asemaa muiden EU- ja OECD-maiden nuoriin ja pyrkiä hahmottamaan esimerkiksi työttömyysongelmaa mittauseroista takaa. Mittausongelmien merkitys on nuorten kohdalla sekä kansallisissa tarkasteluissa että erityisesti kansainvälisissä vertailuissa todella merkittävä, ja niiden lähteet ovat hyvin moninaisia.

Nuorten työmarkkina-aseman mittaaminen

Ennen kuin tarkastelemme suomalaisten nuorten pärjäämistä kansainvälisissä vertailuissa, käymme keskusteltiin läpi työmarkkina-aseman ymmärtämistä ja erityi-

Ulla Härmäläinen ja Vesa-Pekka Juutilainen haluavat oikaista nuorten työmarkkina-asemasta käytävää keskustelua.

Kuvio 1. Työttömyysaste, 15–24-vuotiaat sukupuolen mukaan 1988–2009.

Lähde: Tilastokeskus.

sesti kansainvälistä vertailua vaikeuttavia tekijöitä. Kansainväliset vertailutiedot ovat vuodelta 2007 eli ajalta ennen nykyistä taantumaa, koska vertailua ei ole tarjolla uudemmilta vuosilta siten, että opiskelijat olisivat saatavilla erikseen. Maailmanlaajuinen taantuma on kuitenkin iskenyt enemmän tai vähemmän kaikialle, joten on oletettavaa, että kaikissa maissa nuorten asema on muuttunut, ja joissakin vertailuissa Suomen asema voi olla muuttunut tässä esitetystä. Mikään ei kuitenkaan viittaa siihen, että suomalaisnuorten asema olisi välttämättä muuttunut sen enempää huonompaan suuntaan kuin nuorten asema yleisesti.

Koulutukseen osallistuminen. Keskeinen työmarkkina-aseman hahmottamista vaikeuttava tekijä on se, missä määrin nuoret osallistuvat koulutukseen peruskoulutuksen jälkeen eri ikäryhmissä ja eri maissa. Suomi on asettanut korkeat koulutustavoitteet. Jokaisen kynnelle kykenevän tulisi suorittaa vähintään toisen asteen ammatillinen tutkinto.¹ Li-

¹ Työmarkkinatukilainsäädännön mukaan lukio ei ole riittävä koulutus työmarkkinoille siirtymiseen, joten lukiovaihtoehdon valinneiden tulee suorittaa lisäksi myös toisen asteen ammatillinen tutkinto tai korkeakoulututkinto.

säksi korkeakoulupaikka yliopistossa tai korkeakoulussa tarjotaan 70 prosentille ikäluokasta. Toisen asteen tutkinnon suorittamisen aloittaa heti peruskoulun jälkeen 95 prosenttia nuorista, ja halu jatkaa korkeakoulussa on suuri. Korkea koulutukseen osallistumisaste tarkoittaa sitä, että työvoimaan² kuuluu vain hyvin pieni osa alle 20-vuotiaista, ja alle 25-vuotiaistakin valtaosan kuuluisi koulutustavoitteiden toteutumiseksi olla koulutuksessa eli työvoiman ulkopuolella.

Työttömyysaste lasketaan työvoimasta, ei väestöstä! Työttömyysaste kuvaa työttömien osuutta työvoimasta eli työllisten ja työttömien summasta, ei siis tarkasteltavan ikäryhmän väestöstä. Edellä kuvattu korkea koulutukseen osallistumisaste johtaa siihen, että työvoimaan kuuluu vain hyvin pieni osa alle 20-vuotiaista, ja alle 25-vuotiaistakin valtaosan kuuluisi – koulutustavoitteiden toteutumiseksi – olla koulutuksessa

² Työvoimaan kuuluvat määritelmällisesti vain työlliset ja työttömät henkilöt. Nuorissa ikäryhmissä merkittävä osa työvoimaa on kuitenkin opiskelijat, jotka on luokiteltu joko työlliseksi tai työttömäksi. Tämä on kuitenkin oma ongelma-tyyhtinsä, johon palataan hieman tuonnempina.

eli työvoiman ulkopuolella. Erityisesti alle 20-vuotiaista työvoimaan osallistuvat vain yhteishaussa koulutuksen ulkopuolelle jääneet, koulutuksensa keskeyttäneet, juuri toisen asteen tutkinnon suorittaneet ja armeijan alkamista odottavat tai sieltä juuri päässeet nuoret miehet. Työvoimaan osallistuminen on siis vähäistä, ja kaikilla näillä ryhmillä on vaikkapa aikuisväestöä korkeampi työttömyyden todennäköisyys.

Työvoimaan kuuluu siis alle 20-vuotiaista vain pieni ja työllistymisnäkökulmasta valikoitunut joukko, mikä johtaa korkeaan työttömyysasteeseen. Meidän tulisikin työllisyyspolitiikkaa arvioidessamme hyväksyä se, että nuoret osallistuvat koulutukseen. Toki koulutuspolitiikan jonkinlaiseksi epäonnistumiseksi Suomessa voidaan lukea se, että myös ikäryhmässä 25–29-vuotiaat koulutukseen osallistuminen on hyvin yleistä.

Opiskelevat työlliset ja opiskelevat työttömät. Luultavasti merkittävin sekä kansallisissa että kansainvälisissä keskusteluissa väärinymmärtämistä aiheuttava tekijä on työllisyyden ja työttömyyden määrittely työvoimatutkimuksessa. Työvoimatutkimus ja sen pohjalta laaditut viralliset tilastot määrittelevät työlliseksi henkilön, joka on tehnyt haastatteluviikolla vähintään yhden tunnin ansiotyötä. Tämä tarkoittaa sitä, että merkittävä osa opiskelijoista tulee luokitelluksi työlliseksi, sillä työllisyys on työmarkkina-aseman päättelysäännössä ensimmäinen. Opiskelijoiden määrien kasvu on ollut 1990-luvun alun jälkeen todella voimakasta³, ja opiskelijoiden työssäkäynti puolestaan on lisääntynyt laman jälkeen sekä työllisyysmahdollisuuksien parantumisen että 1990-luvul-

³ Korkeakouluopiskelijoiden määrä on kasvanut 2,7-kertaiseksi vuosien 1991–2007 välillä. Opiskelijamäärän kasvun suuruus riippuu paljon laskentatavasta ja luokituksista, mutta toisen asteen ja korkea-asteen yhteenlaskettu opiskelijamäärä on samana aikana kasvanut vähimmilläänkin noin 1,5-kertaiseksi.

la uudistetun opintotukijärjestelmän rakenteen vuoksi.⁴

Työvoimatutkimuksen mukaan työtön on puolestaan henkilö, joka ilmoittaa etsivänsä työtä ja on valmis vastaanottamaan työtä seuraavan kahden viikon aikana. Työttömyys on työmarkkina-aseman päättelysäännössä toisena ennen opiskelua. Tämä johtaa siihen, että ne päätoimiset opiskelijat, jotka ilmoittavat etsivänsä esimerkiksi keväällä kesätyötä tai lukuvuoden aikana opintotukea täydentävää työtä, ovat tilastoissa nuorisotyöttömiä. Koska opiskelijat hyvin yleisesti täydentävät toimeentuloaan ansiotyöllä, opiskelijoiden osuus työnetsijöistä on suuri.

Työvoimatutkimukseen perustuvissa Suomen virallisissa nuorisotyöttömyysluvuissa on ollut koko 2000-luvun ajan – meilläkin olevan taantumien alkuun saakka – alle 25-vuotiaista työttömiä puolet opiskelijoita. Toki juuri ennen tutkintoon valmistumista edeltävän ajan työnetsintä voidaan tulkita aivan aidosti työttömydeksi, mutta kaikista opiskelijoista valmistajat ovat kuitenkin vain pieni osa. Lisäksi osalla nuorista opiskelu voi olla myös piliotyöttömyyden yksi ilmentymä.

Päätoimisten opiskelijoiden luokittelu työttömiksi on kuitenkin ihmisten arki-intuition vastaista, ja tämä johtaa siihen, että nuorten työttömyysongelman laatua on vaikea ymmärtää. Mikäli opiskelijat poistetaan työvoimatutkimuksen työttömiä, työttömien määrä oli tämän taantumien alkuun saakka hieman alhaisempi kuin työvoimahallinnon tilastoissa oli rekisteröityneitä työn etsijöitä. Esimerkiksi vuonna 2008 työvoimatutkimuksen perusteella laskettu vuosikeskiarvo nuorista oli 56 000 työtöntä (ml.

⁴ Opintotukijärjestelmän rakenteella tarkoitamme aikaisempaa suurempaa suoraa taloudellista tukea opintorahana ja asumislisänä sekä opintolainan markkinaehtoisuutta. Nämä tekijät yhdessä ovat johtaneet siihen, että opintolainaan turvautumista pyritään välttämään ja opintojen aikaisen elämisen kustannukset kateetaan vanhempien tuella ja työtuloilla (ks. Hämäläinen, Juutilainen ja Hellsten 2007).

Työvoimatutkimus luokittelee työtä aktiivisesti hakevat päätoimiset opiskelijat työttömiksi.

opiskelijat) eli 2,6-kertainen suhteessa työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilastossa rekisteröityneen työttömyyden (21 700 nuorta työtöntä).

Kokoaikaisten opiskelijoiden muuntuminen virallisissa tilastoissa työllisiksi ja työttömiksi ei ole täysin merkityksetön ilmiö muissakaan kuin nuoria koskevissa tarkasteluissa. Opiskelijamäärien todella voimakas kasvu 1990-luvulta lähtien ja opiskelijoiden työssäkäynnin yleistymisen näkyy väistämättä esimerkiksi osaaikaisten ja määräaikaisten työntekijöiden määrän kasvussa, sillä opiskelija on vain harvoin kokopäivätoiminen työntekijä ja/tai vakituisessa työsuhteessa. Opiskelijoilla on siis vahva kontribuutio työelämän huonontumista ja epätyypillistymistä koskevassa keskustelussa (ks. esimerkiksi Uusitalo 2007). Myös muutama vuosi sitten käydyssä työssäkäyviä köyhiä koskevassa keskustelussa opiskelijoilla on varmasti ollut vaikutusta.

Koulutusjärjestelmien erot. Kansainvälisissä vertailuissa koulutuksen järjestämisen erot tuottavat tulkintaongelmia, joita on usein vaikea havaita. Vertailuongelmia aiheuttavat mm. oppisopimuskoulutus, peruskoulun päättämiskä ja sitä seuraavien tutkintojen kesto. Suomen nuorten työmarkkina-asemaa on 2000-luvulla useita kertoja verrattu mm. IMF:n, OECD:n ja Unifin raporteissa Tanskan ja Alankomaiden kaltaisiin ”onnistujiin”. Näissä maissa nuorten 15–24-vuotiaiden työllisyysaste on korkea ja työttömyysas-

te alhainen. Näissä vertailuissa on kuitenkin unohtunut se, että kyseisissä maissa ammatillinen koulutus perustuu oppisopimuskoulutukseen. Palkallinen oppisopimuskoulutus rinnastetaan tilastoissa työllisyyteen, ja työttömyysastetta laskettaessa työvoimaan kuluu paljon työllisiä nuoria eli työttömyysasteen jakaja on merkittävästi suurempi kuin Suomessa ja työttömyysaste alhaisempi kuin jos oppisopimuskoulutus olisi luokiteltu kokonaan työvoiman ulkopuolelle.

Asevelvollisuus. Suomessa on miehillä yleinen asevelvollisuus, jonka suorittaa noin 80 prosenttia asepalveluksena. Varusmiespalvelusaika kestää 6, 9 tai 12 kuukautta, jolloin nuoret ovat kokonaan määritelmällisesti työvoiman ulkopuolella. Asepalvelukseen kutsuttavien osuus on ollut muissa Pohjoismaissa 20–30 prosenttia ikäluokan miehistä, ja useissa Euroopan maissa asevelvollisuudesta on luovuttu. Asevelvollisuus vaikuttaa työllisyysasteeseen vähintään palveluksen keston ajan, mutta usein myös ennen ja jälkeen palvelusaikaa nuoren on vaikea sijoittaa koulutukseen tai tulla työlliseksi.

Työttömyys on nuorten ykkösongelma – ehkä?

Nuorten ykkösongelmaksi ajatellaan yleensä työttömyys. Nuorten tavattoman korkea työttömyysaste erityisesti alle 20-vuotiailla ja vielä 20–24-vuotiaillakin on huolenaihe lähes kaikkialla. Vuonna 2008 alle 20-vuotiaiden työttömyysaste oli esimerkiksi Slovakiassa 41, Espanjassa 39 ja naapurissamme Ruotsissa 30 prosenttia. Suomessa – tuolloin vielä korkeasuhdannevaiheessa – alle 20-vuotiaiden työttömyysaste oli OECD-maista 7. sijalla, peräti 24 prosenttia. Korkeasuhdanteessakin koko OECD-alueen teini-ikäisten työttömyysaste oli keskimäärin 3,2-kertainen aikuisväestön työttömyysasteeseen nähden. Nuorilla aikuisilla (20–24-vuotiaat) vastaava suhde on 2,2-kertainen.

Suomessa nuorten työttömyysasteet ovat olleet korkeita, vaikka työttömien osuus samanikäisestä väestöstä on ollut hyvin pieni.

Edellä esitettyä kuvaa Suomen ja koko OECD-alueen nuorisotyöttömyydestä voidaan täydentää tarkastelemalla ei-opiskelevien työttömien osuutta ikäryhmän väestöstä. Tällainen mittari huomioi edellä mainituista mittausta vaikeuttavista tekijöistä keskeisimmät eli maakohtaiset koulutukseen osallistumisasteiden erot, päätoimisten opiskelijoiden työttömyyden, työttömyysasteen vaikean tulkittavuuden jne. Kuviossa 2 on kuvattu kunkin maan virallinen työttömyysaste (vaaka-akseli). Vaihtoehtoinen mittaustapa eli ei-opiskelevien työttömien nuorten osuus ikäryhmän väestöstä on kuvattu pystyakselilla. Tämä vaihtoehtoinen mittari nuorten työttömyysongelmasta tuottaa hyvin erilaisen kuvan työttömyysongelman laadusta erityisesti alle 20-vuotiaiden kohdalla.

Suomessa alle 20-vuotiaiden työttömyysaste oli ennen suhdannekäännettä vuonna 2007 24 prosenttia, mikä on huomattavan korkea ja selkeästi yli EU- ja OECD-maiden keskiarvon. Vaihtoehtoisen mittarin mukaan työttömien osuus väestöstä on huomattavasti alhaisempi kuin työttömyysasteesta syntyvä kuva. Suomessa ei-opiskelevien työttömien osuus ikäryhmän väestöstä on hieman alle kaksi prosenttia, mikä on hyvin lähellä mallimainamme pidettyjen Tanskan, Yhdysvaltojen ja jopa Alankomaiden osuuksia. Vastaava mittaustavan täyskäännös havaitaan Suomen lisäksi Ruot-

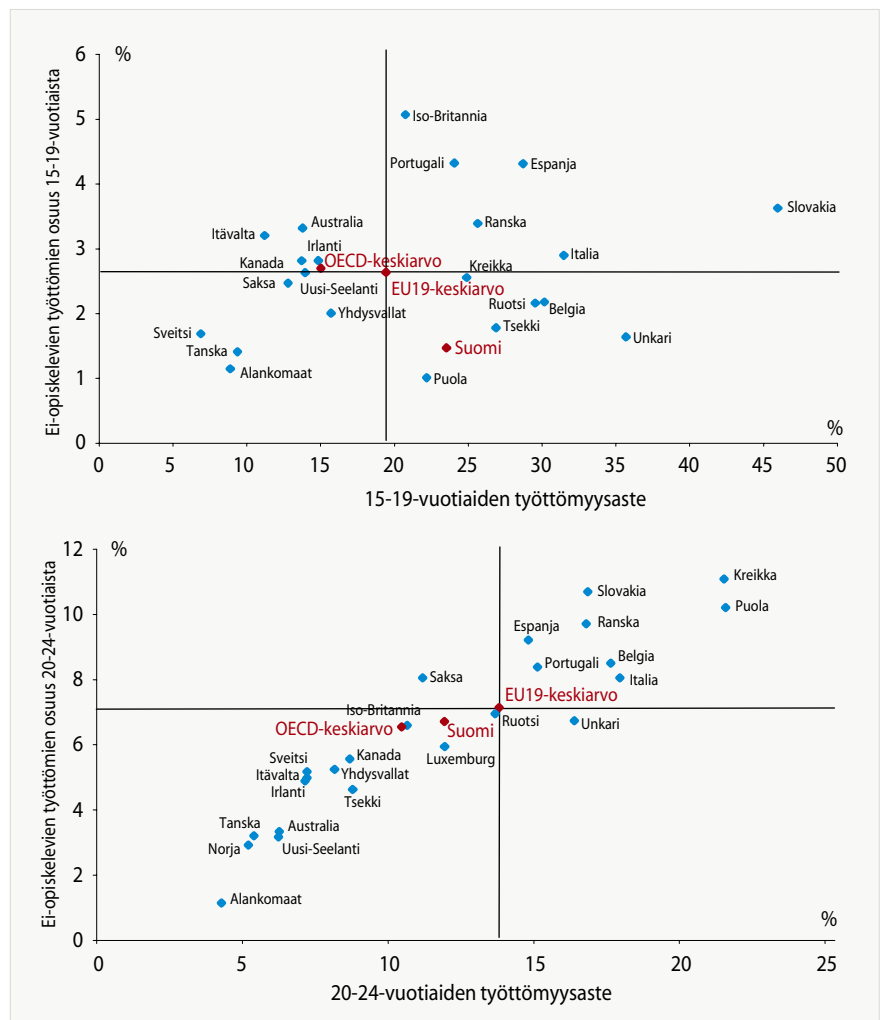
sin, Belgian, Unkarin ja Puolan kohdalla. Korkeimmat työttömien osuudet vaihtoehdoisella mittaustavalla havaitaan mm. Isonsa-Britanniassa, Portugalissa ja Espanjassa. Kannattaa huomata, että korkeimmatkin osuudet ovat olleet noin viisi prosenttia ikäryhmän väestöstä.

Vastaava kuva 20–24-vuotiailla tuottaa hieman toisenlaista pohdittavaa. Ensimmäkin kuviosta nähdään, että 20–24-vuotiaiden kohdalla näiden kahden mittarin välillä on jo jonkinlainen korrelaatio, kun edellä nuorempien ikäluokkien kohdalla vaikutti siltä, että nämä kaksi mittaustapaa kuvaavat kokolailla eri ilmiötä. Syynä yhtenäisempään kuvaan on työvoimaan

osallistumisen lisääntyminen ikäryhmässä; opintojen päättymisen myötä ero väestöön ja toisaalta työvoimaan kuuluminen välillä ei ole enää niin suuri.

Toinen huomioitava seikka on, että ei-opiskelevien työttömien osuus väestöstä on noin kolminkertainen nuorten aikuisten ryhmässä suhteessa alle 20-vuotiaisiin. Toisin sanoen työttömyysongelma on OECD-alueella selvästi pahempi 20–24-vuotiaiden keskuudessa kuin se on nuoremmassa ikäluokassa. Suomessa nuorten aikuisten ei-opiskelevien työttömien osuus väestöstä oli ennen taantumaa yli nelinkertainen teini-ikäisiin verrattuna. Kummassakin ikä-

Kuvio 2. Nuorten työttömyysaste ja ei-opiskelevien työttömien osuus väestöstä ikäryhmittäin.

Lähde: Omat laskelmat OECD-tilastoista.

ryhmässä ei-opiskelevien työttömien osuus väestöstä oli Suomessa alhaisempi kuin OECD:n keskiarvo – teini-ikäisillä erityisesti.

Miksi työttömyys paikantuu juuri nuorten aikuisten ryhmään? Nuorilla työttömyysjaksoja on määrällisesti paljon, mutta jaksot ovat merkittävästi lyhyempiä kuin aikuisväestöllä⁵. Tämän taustalla on mm. se, että nuoret aikuiset valmistuvat koulutuksesta ja vuosittain valtava joukko nuoria etsii samanaikaisesti itselleen sopivaa työtä. Muissa ikäryhmissä vastaavaa vuosittaista massiivista virtaa työmarkkinoille ei ole. Nuorten etsintäprosessiin kuuluu usein ainakin lyhytaikainen työttömyys ennen ensimmäisen työsuhteen solmimista ja myös työpaikkojen vaihdoksia, mikä tuo mukanaan työttömyyttä. Lyhytkestoisena tällainen työttömyys on nähtävissä työmarkkinoiden kannalta positiivisena ilmiönä, mikäli sen tuloksena toisilleen parhaiten sopivat työnteki-jät ja työnantajat löytävät toisensa. Työt-

⁵ Missä määrin tämä on seurausta työvoimapolitiikasta, on avoin kysymys.

tömyyden pitkittyessä kyse on kuitenkin aidosta työmarkkinaongelmista.

Yleisempi ei-aktiivisuus eli "NEET"

2000-luvun alkupuolella lanseerattiin nuorten työttömyyden rinnalle uusi mittari "NEET"⁶, joka kuvaa nuorten laajempaa ei-aktiivisuutta. NEET kuvaa niiden henkilöiden osuutta ikäryhmän väestöstä, jotka ovat työllisyyden ja opiskelun ulkopuolella. Käytännössä tämä ryhmä koostuu työttömistä ja muista ei-aktiivisista. Kyseistä mittaustapaa on järkevä soveltaa lähinnä alle 20-vuotiaisiin, sillä tätä vanhemmissa ikäryhmissä perheellistyminen alkaa vaikuttaa mittaustapaan. NEETin käyttöä puoltaa se, että monissa maissa tiedetään muun ei-aktiivisuuden olevan teineillä jopa yleisempää kuin rekisteröityneen tai työvoimatutkimuksen kaltaisissa kyselyissä ilmi tulevan työttömyyden. Esimerkiksi Suomessa työnvälitystilastossa ilmenevä rekisteröity työttömyys ei

⁶ "Not in education or employment."

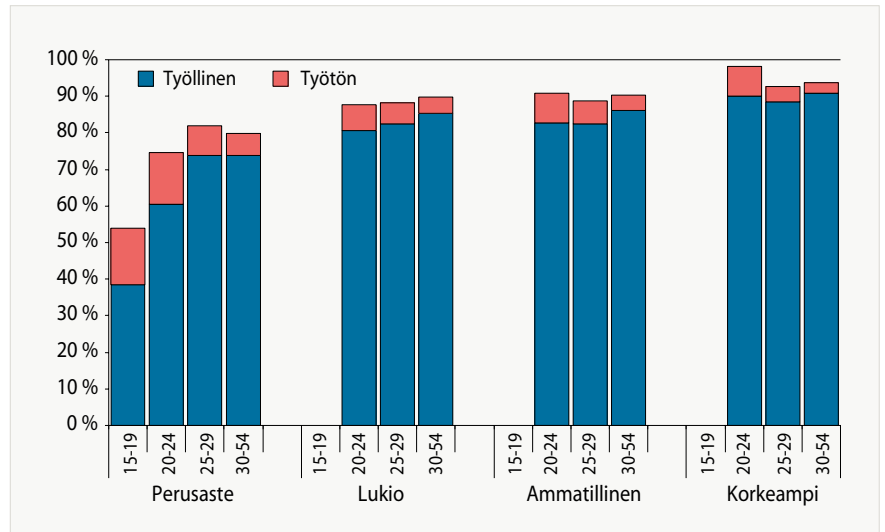
ole alle 20-vuotiaille tarpeeksi laaja käsite mittaamaan työttömyyttä ja muuta ei-aktiivisuutta.

OECD:n lanseeraamaa opiskelun ja työllisyyden ulkopuolella olevien nuorten osuutta on tulkittu laaja-alaisemmin nuorten hyvin- tai pahoinvoinnin mittariksi, jopa suoraan syrjäytymisen mittariksi (ks. Bradshaw et al. 2006). Tämä tulkinta luottaa liikaa kyseisen mittarin sisältöön. Esimerkiksi Suomessa NEETissä on mukana vaihtelevasti mm. varusmiespalveluksen suorittajia, erilaisiin nuorten aktivointiohjelmiin osallistuvia, pääsykokeisiin valmistautuvia sekä omaa kotitaloutta hoitavia henkilöitä. Lisäksi yhden poikkileikkaushavainnon tulkitseminen syrjäytymiseksi tai edes syrjäytymisvaarassa olemiseksi on liian nopea johtopäätös koulutuksen ja työllisyyden ulkopuolella olemisesta, johtuen nuorten nopeista ja yleisistä työmarkkina-aseman vaihdoksista.

OECD:n esittämät arviot suomalaisten koulutuksen ja työllisyyden ulkopuolella olevien nuorten osuudesta ovat vaihdelleet voimakkaasti 2000-luvulla. Aiemmin OECD raportoi Suomessa olevan

OECD-maista kolmanneksi korkein ei-aktiivisten osuus, kun taas tuoreimmis- sa – varusmiesten poistamisella korja- tuissa – luvuissa suomalaisten nuorten asemaa ei voida pitää huolestuttavana. Vuonna 2007 OECD-maiden keskimää- räinen NEET oli 15–19-vuotiaiden kes- kuudessa 5,9 prosenttia, kun vastaava osuus Suomessa oli 3,5 prosenttia. Tä- mä oli OECD-maiden kolmanneksi alhai- sin osuus ja samaa tasoa mm. Tanskan, Saksan ja Tsekin kanssa. Korkein ei-aktii- visten osuus oli Italiassa, Isossa-Britanni- assa ja Espanjassa, joissa koulutuksen ja työllisyyden ulkopuolella olevien osuus on yli 10 prosenttia. Oikein laskettuna NEET-osuus olisikin varsin hyvä täyden- tävä mittari työttömyysasteen rinnal- le kuvaamaan erityisesti alle 20-vuotiai- den asemaa.

Kuvio 3. Ei-opiskelevien työllisten ja työttömien osuus ikäryhmän väestöstä koulutusasteen mu- kaan, 2008*.

Lähde: Erilliset laskelmat Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksesta.

* Huom! Varusmiespalvelusta suorittavat on luokiteltu työllisiksi. Lisäksi kannattaa huomata, että kou- lutusaste poimitaan viipeellä rekisteristä, joten erityisesti peruskoulu ja lukio saattavat sisältää jonkun verran vastavalmistuneita.

Työllisyysaste on korkea

Opiskelijoiden työssäkäynti on yleistä, joten voisimme esittää ikäryhmittäiset viralliset työllisyysasteet sisältäen opis- kelijatyöllisyyden. Halusimme kuitenkin esittää työllisyysasteet puhdistettuna opiskelijoiden käyttäytymisestä. Kuvios- sa 3 on esitetty nuorten ei-opiskelevien työllisyysasteet koulutusasteen mukaan vuonna 2008 eli ennen suhdannekään- nettä osuutena ikäryhmän väestöstä. Kuviossa on myös työttömien ja muiden osuus ei-opiskelevasta väestöstä. Työl- lisiin on lisätty varusmiespalvelustaan suorittavat, jotka usein sotkevat ei-aktii- visten ryhmää.

Kuvio osoittaa, että ei-opiskelevien henkilöiden työllisyysaste on korkea kaikissa koulutusryhmissä perusaste- ta lukuun ottamatta. Korkea-asteen tut- kinnon suorittaneiden työllisyysaste on noin 90 prosenttia, ammatillisen tutkin- non suorittaneiden 85 prosentin luok- kaa ja lukiotutkinnon suorittaneilla hie- man yli 80 prosenttia. Työttömien osuus väestöstä vaihtelee (perusastetta lukuun

ottamatta) muutamasta prosentista noin 10 prosenttiin. Työmarkkinatilaksi jon- kun muun ilmoittaa kaikissa ryhmissä 2–10 prosenttia ilman peruskoululaisia. Kannattaa muistaa, että heidän joukos- saan on mm. perhevapaalla olevia, joten kovin suoraa tulkintaa ei voida tehdä. Va- litettavasti pieni otoskoko ei salli kuvion tekemistä sukupuolittain.

Pelkän perusasteen varassa työmark- kinoille jääneiden asema on heikko. To- ki aktiivisuus lisääntyy iän myötä, mutta työllisyysasteet pysyvät alhaisina. Ikä- ryhmästä riippuen työttömyys ja muu ei-aktiivisuus on hyvin yleistä. Pelkän pe- rusasteen varassa 25–29-vuotiaista on 16 prosenttia; miehistä huomattavasti enemmän kuin naisista. Osaamisyhteis- kunta- ja ylikoulutuspuheista huolimatta osa nuorista ikäluokista jää vieläkin vai- le perusasteen jälkeistä koulutusta.

Usein väitetään, että nuorten asenne työtä ja työelämää kohtaan on muut- tunut ja työn arvostus vähentynyt. Dani- elsbacka ja Tanskanen (2009) ovat käy- neet läpi Nuorisobarometrin aineistoja ja niistä tehtyjä tulkintoja nuorten työn

vieroksunnasta ja työttömyyden hyväk- symisestä. Tutkimuksen mukaan nuor- ten asenteet työtä kohtaan eivät ole mu- rentuneet: työtä arvostetaan edelleen. Hämäläisen ym. (2007) kyselyssä nuoria pyydettiin arvioimaan tulevaisuuttaan monesta eri näkökulmasta. Avovastauk- sissa esille tuleva (julkaisematon) san- gen yksiselitteinen tulkinta oli, että nuo- ret haluavat tulevaisuudeltaan varsin perinteisiä asioita: jatko-opiskelupaik- kaa, työtä, perhettä, taloa ja autoa. Hyvin monissa vastauksissa oli erityismaininta- na toive vakituisesta työstä.

Työttömyys on nyt ykkösongelma

Keväällä 2009 uutiset herättivät mei- dät nuorisotyöttömyyden nopeaan kas- vuun ja nuorten massatyöttömyyteen. Uutiset perustuivat tuolloin kuviossa 4 havaittavaan, Tilastokeskuksen julkaise- maan alle 25-vuotiaiden työttömyysas- teeseen, jonka vaikeasta tulkinnasta on keskusteltu edellä. Aikaisemmista kuvi- oista poiketen tähän kuvioon on jätetty

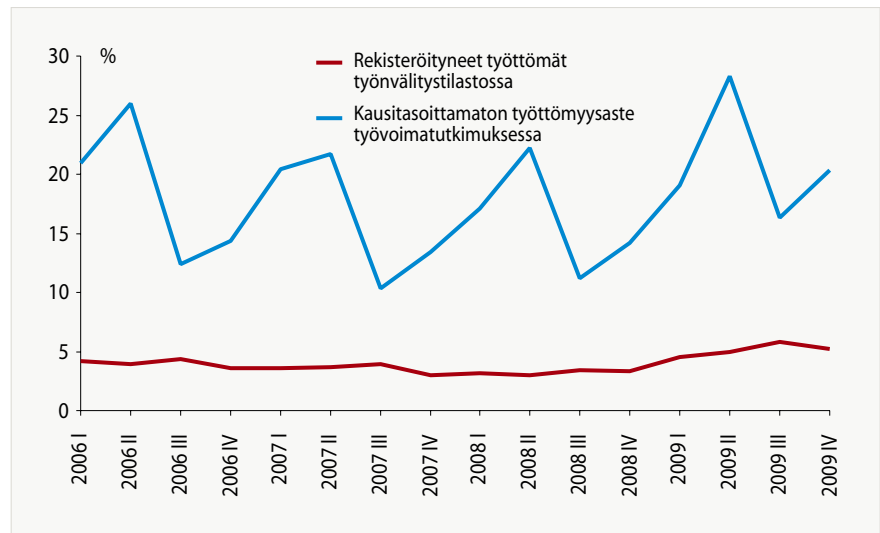
esille nuorten työttömyyden voimakas kausivaihtelu, joka on seurausta siitä, että keväällä suuri määrä kesätyöpaikkaa hakevia ja oppilaitoksista valmistuvia nuoria hakee yhtä aikaa töitä ja ilmoittaa työvoimatutkimuksessa olevansa valmis ottamaan työtä vastaan. Tulkintaongelmista huolimatta on selvää, että kaikilla mittareilla nuorten työttömyys kasvaa nyt nopeasti.

Tällä hetkellä on aivan liian aikaista sanoa, miten nuorten työmarkkina-asema tulee kehittymään. Työhallinnon rekistereissä nuorten työttömyys on lähtenyt todella nopeaan kasvuun: joulukuun 2009 lopussa työttömien määrä oli nuorten keskuudessa yli 37 000 eli 44 prosenttia korkeampi kuin samaan aikaan kaksi vuotta aiemmin. Uudellamaalla sekä teini-ikäisten että nuorten aikuisten rekisteröitynyt työttömyys kasvoi peräti 77 prosenttia vuoden takaiseen.

Työnvälitystilaston mukaan erityisen voimakkaasti lisääntyy niiden nuorten määrä, jotka ovat olleet vuoden 2009 lopussa työttömänä 3–6 kuukautta (kaksinkertaistunut vuodessa) ja 6–12 kuukautta (kolminkertaistunut vuodessa). Tämä viittaa siihen, että nuorten yleensä lyhyet työttömyysjaksot ovat nopeasti pitkittymässä; virta ulos työttömyydestä on tyrehtynyt. Kelan työmarkkinatutkimustilaston avulla on pääteltävissä, että työttömyys kasvaa nopeasti erityisesti vasta-valmistuneiden ammatillisen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa. Erityisen voimakasta kasvu on koulutuksesta valmistuneilla miehillä.

Perinteisten työttömyysasteen ja rekisteröityneen työttömyyden lisäksi nuorten työmarkkina-aseman nopeaa huononemista kuvaa myös se, että työvoimatutkimuksen mukaan ei-aktiivisten nuorten määrä kasvaa. Työvoimatutkimuksen mukaan kasvu on voimakasta erityisesti alle 20-vuotiailla, jotka eivät tule esille missään rekisterissä johtuen siitä, että he eivät rekisteröidy työttömiksi koska eivät saa työttömyyskorvausta.

Kuvio 4. Työttömyysaste ja rekisteröityneiden työttömien osuus alle 25-vuotiaasta väestöstä.

Lähde: Työvoimatutkimus ja työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilasto.

Akuutin työmarkkinaongelman eli työttömyyden kasvun katkaisemiseksi on käsillä suuri työvoima- ja koulutuspoliittinen haaste, johon tulisi tarttua välittömästi. Muutaman kuukauden kuluttua työmarkkinoille tulevat uudet nuorten kohortit – tutkinnoilla ja ilman. Valitettavasti uusien lääkkeiden löytäminen ei ole helppoa, sillä nuorille on olemassa jo suuri joukko erilaisia aktiivintoitimenpiteitä työpajoista etsivään nuorisotyöhön ja nuorten yhteiskuntatakuuseen. Edellisessä lamassa kokeiltiin myös vähimmäispalkka-alea, joka sekään ei tuonut apua nuorten tilanteeseen pahimman laman aikana (Böckerman ym. 2007).

Nuorten yhteiskuntatakuu otettiin käyttöön vuonna 2005 korkeasuhdanteessa. Se takaa työttömälle nuorelle kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen koulutus-, työharjoittelu tai työpajapaikan. Korkeasuhdanteessa laadittu laki on nyt koetuksella, ja vaikuttaakin siltä, että yhteiskuntatakuun hengen hengissä pitäminen on kovalla koetuksella. Työnvälitystilaston tietojen mukaan nuorten aktivointi ei lisääntynyt vuonna 2009 ollenkaan samassa suhteessa kuin nuorten työttömyys.

1990-luvun laman aikana Suomessa oli lähes 100 000 nuorta työtöntä eli lähes kolminkertainen määrä nykytilanteeseen verrattuna, ja nuorten työttömyysaste oli noin 1,5-kertainen verrattuna tämän hetken osuuksiin. Edellisestä lamasta toipuminen kesti kauan. Nähtäväksi jää, ehtivätkö hyvät talousuutiset, eläköityminen vai innovatiivinen politiikka katkaisemaan tämän nousun. ■

KIRJALLISUUS

- Bradshaw, J. & Hoelscher, J. & Richardson, D. (2006), Comparing Child Well-being in OECD Countries: Concepts and Methods. UNICEF Innocenti Research papers IWP-2006-03.
- Böckerman, P. & Uusitalo, R. (2007), Heikentävätkö vähimmäispalkat työllisyyttä? Kokemuksia unohdetusta kokeilusta, *Talous&Yhteiskunta*, 35:4, 24–29.
- Danielsbacka, M. & Tanskanen, A. (2009), Nuorten asennoituminen työhön ja työttömyyteen, *Työpoliittinen aikakauskirja*, 2009:2, 46–55.
- Hämäläinen, U. & Juutilainen, V.-P. & Hellsten, K. (2007), Lukiolaisten ja ammatillista perustutkintoa suorittavien elämäntilanne ja toimeentulo, *Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 87.
- OECD (2009), *Education at a Glance*, Paris: OECD.
- Uusitalo, R. (2008), Onko pätkätöitten yleistyminen totta vai tilastoharhaa? *Yhteiskuntapolitiikka*, 73:1, 5–11.